

Paul Sweezy'nin (ve Alexander Cockburn'un) İstanbul ziyareti...

E. Ahmet Tonak

Paul Sweezy'nin adı geçtiğinde sık sık İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti'nin (İFMC) İktisatçılar Haftası'na katılmak için İstanbul'a geldiğinden de söz edilir. Gerçekten, Sweezy, eşi Zirel ve Marksist gazeteci Cockburn İFMC'nin davetlisi olarak 1994'de İstanbul'a gelmiş, Sweezy'ler İFMC'nin konuğu olarak Sheraton'da, Alex ise bizim Kuzguncuk'taki evimizde kalmışlardı. Aşağıda, Sweezy'nin İstanbul ziyaretinin geri planına ilişkin hatırladıklarımı paylaşmak istiyorum.

Hem *Devrimci Marksizm*'in (DM) bu sayısındaki diğer yazılarda hem de *İktisat Dergisi*'nin Sweezy'nin ölümü üzerine 2004 Temmuz'unda yayınladığı özel sayıda Sweezy'nin hayatı, eğitimi ve katkıları hakkında yeterince bilgi var. Sadece, 20 yıl önce 94 yaşında kaybettiğimiz Sweezy'nin İstanbul ziyareti sırasında 84 yaşında olduğunu hatırlayıp, şu soruyu soralım: o yaşta birinin ABD'den kalkıp, 10 saatlik uçak yolculuğunu göze alarak Türkiye'ye gelmesinin nedenleri neydi?

Paul Sweezy ve Alexander Cockburn Tonak'ların evinde baklava eşliğinde çay içerken.

İlk akla gelen nedenleri sayalım: Türkiye'yi ve İstanbul'u daha önce görmediği için duyduğu merak, yaşlılarıyla karşılaştırıldığında daha sağlıklı ve zinde oluş, 3. Dünya ülkelerindeki sol hareketlere ve kalkınma çabalarına olan ilgi, vb. Ayrıca, Sungur Savran'la, Cockburn'la ve benimle olan tanışıklığının da Sweezy'yi motive ettiğini söylemek mümkün. Alex (Cockburn) zaten hayli ünlü, solcu bir gazeteci; Sweezy ve *Monthly Review* (MR) dergisinin diğer editörü Harry Magdoff ile röportaj yapmış, MR'nun New York'taki bürosuna ara sıra uğrayan biri. Sungur'la bana gelince, durum oldukça farklı tabii ki. Öyle ya, biz de solcu olmasın solcuyuz ama gazeteciliğimizle Sweezy'nin ilgisini çekmemiz mümkün değil. Gerçi, 1976-1981 arası New School'da doktora yaparken ben de MR'nun haftalık "kahverengi kese kağıdında" öğle yemeği (brown bag lunch) toplantılarına birkaç kez katılmıştım. Fakat, genellikle hayli kalabalık olan o toplantılardan Sweezy'nin beni hatırlaması zor. Zaten o toplantıların esas konuşmacısı genellikle bir vesile ile New York'tan geçen yazarlar, siyasetler, gazetecilerdi. Büyük bir masa etrafında 20-30 kişi oturulur, konuşmacı dinlenir, ardından da kısa bir tartışma olur ve dağılılırdı. Sweezy'nin beni isim olarak hatırlaması olsa olsa Aidan Foster-Carter'ın 1985 Ekim'inde MR'da yayınladığı "Kore ve Bağımlılık Teorisi" başlıklı yazıya¹

¹ Aidan Foster-Carter, "Korea and Dependency Theory", *Monthly Review*, no: 37/5, 1985.

yazdığım bir not yüzünden olabilir.²

Bizim Sweezy ile esas, yüz yüze tanışmamız 1986 Mart'ında gerçekleşti. Doktora'yı bitirmiş, 1983'te Bard College'ın Simon's Rock kampüsünde (Great Barrington, Massachusetts) çalışmaya başlamıştım. 1986 yılının ikinci yarısında Sungur da misafir öğretim üyesi olarak Türkiye'den gelmişti. Daha sonra *Capital & Class* ve *Praksis* dergilerinde yayınlanacak üretken olan ve olmayan emek tartışması yazımız o dönemde yazıldı.

Kasım 1985'te hem Sungur'un hem benim kurucuları arasında olduğumuz *11. Tez* dergisinin ilk sayısı yayınlanmıştı. *11. Tez* için Marksist teori ve siyasetin önemli isimleri ile röportajlar yapma kararı almıştık. Bu söyleşilere Sweezy ile başlamanın çok yerinde olacağını düşünerek temasa geçtik.³ Sweezy davetimizi hemen kabul etti ve bir iki hafta sonra New York'tan trene atlayıp yakında bir istasyona indi, biz de onu arabayla alıp Bard'a getirdik. Çok hoş bir konuşma yaptık, yedik, içtik. Ertesi gün de *11. Tez* görüşmesini yaptık.

Bard'a yapılan bu ziyaretin, özellikle röportaj sırasında kurulan dostluğun Sweezy'nin İstanbul davetini kabul etmesinde etkili olduğunu düşünüyorum. Kaldı ki, 8 yıl sonra gerçekleşecek İstanbul ziyaretine kadar dostluğumuz çeşitli vesilelerle daha da derinleşti. *11. Tez* röportajını kağıda döktükten sonra Sweezy'nin bazı cevaplarını yeni sorularla açmak, ek sorular sormak gerekti. Söyleşinin bu ikinci kısmını 1986 Mayıs'ında MR'nun New York'taki bürosuna giderek yaptım; aşağıdaki fotoğraf o gün çekilmişti.

2 E. Ahmet Tonak, "Who Needs a Strong State?", *Monthly Review*, no: 37:8, Haziran 1986.

3 Nitekim ikinci görüşme de Ralph Miliband'la yapılarak *11. Tez*'in 6. sayısında yayınlandı. Perry Anderson'la Londra'da yapılacak üçüncü görüşmeyi ise maalesef Anderson'ın hastalanması yüzünden iptal etmek zorunda kalmıştık.

MR'nun New York bürosunda Paul Sweezy *11. Tez* röportajı için E. Ahmet Tonak'la, 1986

Sonunda, röportaj Ekim 1986'da, *11. Tez*'in 4. sayısında yayınlandığında Sweezy'yi şöyle tanıtıyorduk:

Sweezy, ta 1930'lu yıllardan bu yana, yani yarım yüzyıldır, Marksizmin geliştirilmesi ve yayılması yolunda yılmadan mücadele vermiş bir düşündür. Üstelik, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında McCarthy ve soğuk savaş dönemi ABD'sinde, Marksist düşünceler baskı altında tutulur, neredeyse bütün Amerikan toplumunun düşmanı gibi sunulurken göstermiş bu cesareti Sweezy. Çok çeşitli alanlarda Marksist teoriye yaptığı katkıların her biri ne kadar tartışmaya açık olursa olsun, bu yürekli ve kendini adamışlık, bugün bile gençlere taş çıkartacak bir heyecanda ifadesini bulan bu bağlılık, Sweezy'yi dünya Marksizmi içinde saygıyla anmak için yeterli.⁴

Görüşme yalnızca *11. Tez*'de yayınlanmak üzere yapılmıştı. Daha sonra *Monthly Review*'da da yayınlanmasının hikâyesi de ilginçtir. 1986'nın son ayları olmalı, bir gün üniversitede sabah dersinden çıktığımda acilen Dekanlık'tan çağırıldım. Londra'dan birisi telefonla bana erişmek istiyormuş. Telefonu elime aldığımda karşı taraftaki kişi hemen kendini tanıtarak konuya girdi: "Ben *New Left Review*'dan Robin Blackburn, Alex'den Sweezy ile yaptığınız röportajı duyduk. Sizin derginizde Türkçesi yayınlanmış, mümkünse biz de İngilizce versiyonu *New Left Review*'da yayımlayabilir miyiz?" Biraz şaşkın, biraz sevinçli bir şekilde Sweezy'ye sormamız gerektiğini söyleyerek gösterdikleri ilgi için teşekkür ettim. Sweezy ile temas ettiğimde, o da Harry Magdoff ile konuşması gerektiğini, bu tür kararları ortaklaşa verdiklerini belirtti. Bir iki gün içinde beni arayarak Magdoff'un röportajın *Monthly Review*'da yayınlanmasını doğru bulduğunu, kendisinin de bu kararı desteklediğini ilettiğinde mesele kapanmış oldu! Blackburn'e Magdoff-Sweezy kararını ilettim; röportaj da *Monthly Review*'nın Nisan 1987 sayısında yayınlandı.⁵

4 Sungur Savran ve E. Ahmet. Tonak, "Paul Sweezy ile Görüşme", *11. Tez*, Temmuz 1986.

5 Cockburn'la *İktisat Dergisi*'nin Sweezy özel sayısı için yaptığım röportajda Alex'in *New Left Review* ile *Monthly Review*'u karşılaştırırken söyledikleri ilginçtir: "...NLR'da her türden konu tartışılırdı. Bilirsin, kalkınma teorisi ve o konudaki tartışmalar. Gunder Frank ve tüm diğer ünlüler arasındaki tartışmalar. Demek istediğim, MR'yu özgün kılan şey özellikle Sweezy ve tabii Magdoff yüzündendi. Harry'nin katkısını önemsizleştirmek istemem ve tabii Huberman'ın inkileri de. Her ikisi de çok önemliydi. Ve tabii ki Baran'ın katkıları da. Ve hepsinden önce Paul Sweezy. Dürüst olmam gerekirse, onlar NLR'ya göre daha anlaşılırdı. Daha az entelektüel, daha az ezoterikti MR. Demek istediğim, MR'nun rahat okunan bir dergi olduğunu ve ayaklarının daha fazla yere bastığını düşünüyorum. NLR'da da bazı çok iyi iktisadi analizler vardı ... Ama biliyorsun MR'nun formatı daha popülerdi ve Sweezy'le entelektüel açıdan büyük bir güce sahiptiler."

Sweezy İstanbul'da

İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti'nin (İFMC) 19. İktisatçılar Haftası'na davet edilen Paul Sweezy ile yazışmalara aracı olduğum için yazışmaları gayet iyi hatırlıyorum. İlk nabız yoklamasını Ufuk Uras bana yazdığı bir mektupla yapmıştı. Sweezy ile konuştuğumda İstanbul'u ziyaret fikrine açık olduğunu ama eşi ile beraber seyahat etmek istediğini anladım. Ardından İFMC adına Ufuk doğrudan Sweezy'ye bir davet gönderdi; kendisinin ve eşinin toplantının yapılacağı Sheraton'da ağırlanabileceği ve İktisatçılar Haftası'nda bir konuşma yapmasının beklendiği belirtildi. Bu yazışmalar sırasında Alex'in de davet edilirse gelebileceğini söylemiştim. Nitekim Cockburn de İFMC tarafından davet edildi ve o da bir konuşma yaptı.

Sweezy'nin konuşması çok ilgi topladı, salon tıklım tıklımdı –Doğu Perinçek'in de yetişebilmek için son anda koşar adımlarla salona girdiğini hatırlıyorum. Sweezy, toplantının ilk gününde 2. panelde “Kapitalizm Nereye Gidiyor?” tebliğini sundu.⁶ İzzettin Önder'in yönettiği panelde Çağlar Keyder, Oğuz Oyan ve ben de konuşmacı idik.

Yıllar sonra Alex'e İstanbul'da Sweezy ile tekrar karşılaştığında onu nasıl bulduğunu sormuştum. Fiziki olarak biraz yaşlı bulduğunu ama zihinsel bakımdan zıpkın gibi olduğunu söylemiş, Sweezy'nin özellikle girift argümanları bile son derece sarıh bir biçimde aktarışına hayran kaldığını eklemişti.

Sweezy'lerin ve Alex'in İstanbul'da gezdirilmesini o sıralar Boğaziçi Üniversitesi İktisat Bölümü'nde asistan olan Selim Somçağ'dan rica etmiştim. İşini ciddiye alan Selim'den aktarıyorum:

⁶ Bu tebliğ *İktisat Dergisi*'nin Sweezy'nin ölümü üzerine 2004 Temmuz'da yayınladığı özel sayıda “Finans Kapitalin Yükselişiyle Güç Odağı Yer Değiştirdi” başlığı, İngilizce versiyonu ise “The Triumph of Financial Capital” (Finans Kapitalin Zaferi) başlığı ile *Monthly Review*'un Haziran 1994 sayısında yayınlandı.

Sheraton'da kalıyorlardı. Akşam yemeği öncesi lobide buluşup tanıştık. Havalar sıcak olduğu için ertesi gün gezmeye erken başlamak istedim. 'Yarın sabah 8'de hazır olun' dedim. Sweezy '8 olmaz, 9 olsun' dedi. 'Bir saat fazla mı uyumak istiyorsunuz?' diye sorunca da: 'Hayır. Ben her sabah 1 saat tenis oynarım. Burada da hemen araştırdım, yarın sabah 8'de tenis oynayabileceğim birini buldum. 9'a kadar teniste olacağım, sonra çıkabiliriz' demez mi! Sweezy o zaman 84 yaşındaydı. 84 yaşında bir adamın tenis oynayabilmesi beni çok şaşırtmıştı.

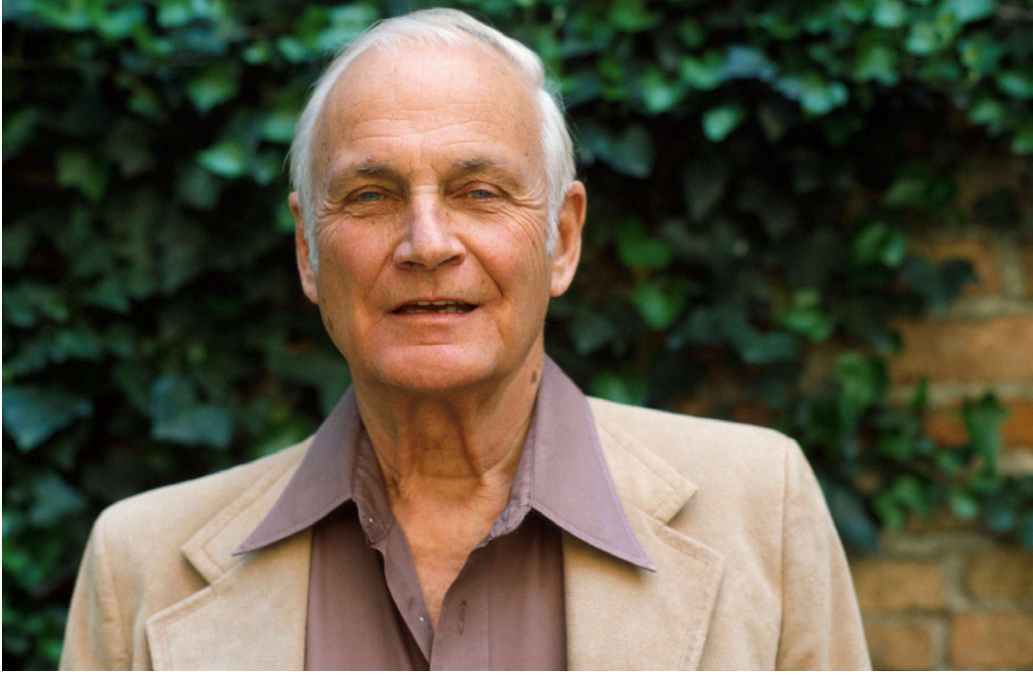
Yakışıklı ve Parlak

DM'nin bu sayısında tekrar⁷ yayınlanan "Işık Yüzlü Marksist" yazısında Nail Satlıgan Sweezy'nin yakışıklılığına da değinir. Ben de tanışmadan önce Sweezy'nin yakışıklılığını duymuştum. Yüz yüze tanışma, konuşma fırsatı bulduğumda övenlere hak verdim. Sweezy konuşmaya başlayıp, yumuşak ses tonu, tane tane, kendine güvenli konuşma tarzı, fiziki güzelliği ile birleşince etkilenmemek imkansızdı. Nail'in de söz ettiği Paul Samuelson'un *Newsweek* dergisi için kaleme aldığı Sweezy yazısının diğer övgü yazıları arasında bence özel bir yeri var. Samuelson'ın yazıda aktardığı Harvard Üniversitesi'ndeki panelin zaman ve bağlamı gerçekten önemli. Yıl 1939, yani Büyük Depresyon'dan Roosevelt hükümetinin eşi benzeri görülmemiş devlet harcamaları ile çıkıldığı⁸, II. Dünya Savaşı'nın başlamak üzere olduğu dönem. Konu "Kapitalizmin Geleceği?", panelden çok münazara biçiminde düzenlenmiş bu tartışmanın taraflarından biri kapitalizmden bütün olan bitene rağmen umudunu yitirmeyen Joseph Schumpeter, karşısında ise ABD üniversitelerindeki 3-5 Marksistin en parlağı Sweezy. Paneli yöneten de Wassily Leontief! Samuelson Sweezy'nin parlaklığını ve yakışıklılığını anlatacak kelime bulamaz, ilahi güçlere sarılır: "tanrılar adaletsiz davranmış, Sweezy'ye 'parlak bir zeka'nın yanısıra 'güzel bir yüz ve nüktedanlık' da vermişti" der.⁹

7 Nail Satlıgan. "Işık Yüzlü Marksist". *İktisat Dergisi*, Temmuz 2004; Bu yazı bu dosyada yeniden yayınlanmaktadır.

8 ABD ekonomisinin Büyük Depresyon'dan ancak II. Dünya Savaşı ile çıktığı radikal iktisat literatüründe çok sık tekrarlanan bir yanıştır. Bu konuda Anwar Shaikh'in "The First Great Depression of the 21st Century" (<https://socialistregister.com/index.php/srv/article/view/14330/11373>) başlıklı makalesini öneririm.

9 Nail Satlıgan. "Işık Yüzlü Marksist". *İktisat Dergisi*, Temmuz 2004.

Plan Sorunu

Alex'in de bence çok yerinde bir biçimde vurguladığı gibi *Monthly Review*'yu diğer Marksist dergilerden ayıran önemli bir özellik ayağının yere basması, yazı tercihlerinde pratik ve politik sonuçları içermeyen teorik yazılardan uzak durması idi. MR'nun bu özelliğinin somutlanması bakımından Sweezy ile şahsen yaşadığım ilginç bir olayı aktarayım. 11. Tez röportajı için derginin New York'taki bürosuna gittiğimde, görüşme sonrasında Sweezy ile baş başa biraz sohbet imkânı bulmuştum. Bana doktora tezimden MR'nun kullanabileceği bir yazı çıkıp çıkmayacağını sorunca, ben de tezin giriş bölümündeki "Plan Sorunu"nu önerdim. Sweezy ilgi gösterdi ve hemen kendisine postalamamı¹⁰ istedi. Üniversiteye döner dönmez tezin "Plan Sorunu" bölümünü kısa bir yazıya dönüştürerek hemen postaya verdim. 3-4 gün geçmeden Sweezy'nin mektubu geldiğinde heyecanla zarfı açtım; yazıyı beğenip beğenmediğini, ne önerdiğini merak ediyordum. Yazıyı beğenmişti ama *Monthly Review*'ya uygun olmadığını belirtiyor ve özür diliyordu. Uygun bulmamasının nedeni gönderdiğim yazının onun tahmin ettiği "plan" üzerine olmaması idi. Ve bu yüzden de, yani diğer "plan"ı ve "sorunu" bilmemesinden dolayı da özür diliyordu. Plan denince Sweezy'nin aklına ekonomik planlama gelmiş ve o konunun sorunlarına değinen bir yazı kendisine ilginç gelmişti. Oysa, benim "Plan Sorunu" üzerine olan yazım Marx'ın *Kapital* ciltlerini planlarken yaptığı değişikliklerin mana ve ehemmiyeti üzerine, "ayağı yere basmayan", oldukça Marksolojik bir yazıydı. Kısacası, Sweezy yazıyı MR'ya uygun bulmamakta haklıydı.

Bir red mektubu ancak bu kadar nazik yazılabilirdi.

10 Dönemin internet üzerinden eposta bombardımanı öncesi olduğuna dikkatinizi çekerim.

Devrimci Marksizm sitesinde neler var?

- Site yazıları
- Yayın kurulu imzalı bildiriler
- Devrimci Marksizm sayıları
- Revolutionary Marxism sayıları
- Sınıf Bilinci dergisi arşivi
- Videolar

devrimcimarksizm.net

iletisim@devrimcimarksizm.net

Devmarksizm

devrimcimarksizm

